

SÄHKÖPOSTI JA KIELEN MUUTOS

Naomi S. Baron *Alphabet to email: How written English evolved and where it's heading.*
London: Routledge 2000. 316 s. ISBN 0-415-18685-4.

Sähköpostista on tullut nopeasti muutamien vuosien aikana merkittävä viestintämuoto. Yhdessä matkapuhelinten tekstiviestien kanssa se edustaa tekniikan uusinta aluevaltausta kirjallisen ilmaisun alueella. Mutta onko sähköposti kuitenkaan pelkkä kirjallisen ilmaisun väline? Mikä mahtaa olla sähköpostin ja kielen välinen suhde? Muun muassa tällaisiin kysymyksiin sanoo Naomi S. Baron hakevansa vastauksia kirjassaan *Alphabet to email: How written English evolved and where it's heading* (Sähköpostin aakkoset: kirjallisen englannin kehitys ja suunta). Kirjan varsinainen nimi lupaa paljon, itse asiassa liikaa. Kyse ei suinkaan ole hakuteoksesta, jonka avulla voisi perehtyä sähköpostin — tai edes erityisesti sähköpostin ja kielen välisten yhteyksien — saloihin. Sen sijaan kirjan painotus on alaotsikon mukaisesti englannin kielen historiallisessa kehityksessä ja kielen muutoksessa. Näkökulma on tämän lisäksi historialliselta ja kulttuuriselta kontekstiltaan kovin yhdysvaltalainen, vaikka otsikon aiheen voisi yleistää myös muihin maihin ja muille kielialueille.

Englannin merkitys kansainvälisenä kontaktikielenä on lisääntynyt, ja siksi Baronin esiin nostamat historialliset kysymykset ovat kiinnostavia. Se, että hän esittelee kovin laajasti, vaikkakin hyvin yleisesti, englannin kirjakielen historiaa, on kuitenkin erikoinen ratkaisu ja vaikeasti puolusteltavissa sähköpostia käsittelevässä kirjassa. Matka kirjoitetun englannin oikeutuksesta ja vakiintumisesta (luku 2) kirjapainotaidon mukanaan tuomaan tekijän käsitteeseen sekä Foucault'n ja Barthesin siihen kohdistamaan kritiikkiin (luku 3) ja edel-

leen kirjakielen standardoinnin vaiheisiin (luku 4) tuntuu luvattoman pitkältä. Kielihistoriallisina esseinä nämä luvut ovat mielenkiintoisia, mutta eivät kerro sähköpostista mitään.

Douglas Biberin ja Edward Fineganin eri tekstilajeihin ulottuviin tutkimuksiin viitaten Baron toteaa, että 1700-lukua lukuun ottamatta 1500-luvun jälkeisen kirjoitetun englannin suunta on ollut korkeakirjallisesta kohti suullisempaa esitystapaa. Yksi keskeisistä kysymyksistä Baronin teoksessa onkin kirjoitetun ja puhutun kielen välinen suhde ja siinä tapahtuneet muutokset. Tässä suhteessa myös sähköpostilla on oma asemansa.

Muutoksen suunnasta kertoo Baronin mukaan esimerkiksi se, miten ainekirjoitus on kehittynyt yhdysvaltalaisissa opinahjoissa (luku 5). Toisen maailmansodan jälkeen kehittynyt aiempaa yksilöllisempi ja oma-kohtaisempi kirjoitustapa on tehnyt kirjoituksista prosessiluonteisia, epämuodollisia sekä keskustelevia. Toinen tärkeä muutoksesta kertova ilmiö liittyy Baronin mukaan välimerkkien käyttöön (luku 6): ne toimivat ikään kuin ilmaisimina niistä muutoksista, joita kieli käy läpi. Muutokset välimerkkien käytössä osoittavat osaltaan, että kirjoitetusta kielestä on tullut puheenomaisempaa ja epämuodollisempaa. Nancy Maynorin tutkimuksiin viitaten Baron toteaa, että uusien viestintäteknologioiden vaikutus on tässä suhteessa jatkuvasti lisääntynyt ja että erityinen sähköpostityyli (e-style) on lähempänä puhetta kuin tavannaista kirjoitusta.

Teknologisten menetelmien vaikutusta Baron pohtii luvussa seitsemän. Kirjoitus-

kone merkitsi suurta murrosta kirjoittamisen arjessa, ja Mark Twain oli ensimmäinen kirjailija, joka kirjoitti käsikirjoituksensa koneella. Muutoksella oli vastustajansa, mutta se tuli vaikuttamaan pysyvästi kirjoitusten tuottamisnopeuteen. Henry James tosin edelleen saneli kirjansa kirjoituskoneesta huolimatta, koska sekin oli hänen sanavuolaudelleen liian hidaskone. Luvun lopussa mainitaan lyhyesti vielä tietokoneiden tekstinkäsittelyominaisuuksien sekä omien verkkojulkaisujen tekemisen helpouden vaikutus kieleen. Tietokoneiden käytön yleistyminen saattaa vaikuttaa niin, että kielestä tulee yhä suurempien kansanosien omaisuutta, koska itsenäinen, valvomaton julkaiseminen verkossa on niin helppoa.

Viimein, luvussa kahdeksan, Baron pääsee käsittelemään sähköisiä viestimiä, näiden joukossa sähköpostia. Tässäkin yhteydessä hän kertoo ensin sähköpostin ja puhelimen kehityksestä, kunnes vuoron saa viimein sähköposti.

Monissa yhteyksissä on katsottu, että sähköposti muuttaa kieltä. Sähköpostia käsitellessään Baron tarkastelee yleisemminkin teknologioiden vaikutusta viestinnän sisältöön ja muotoon. Tämä tarkastelu pysyttelee valitettavasti hyvin yleisellä tasolla ja kuvailee sähköpostin yksinkertaisuutta, sillä Baronin käsittelyssä sähköposti on lähinnä yksityisen viestinnän ulottuvuus. Kuitenkin sähköpostilla on ollut myös suurempia vaikutuksia muun muassa yritysten sisäiseen viestintään ja julkisorganisaatioiden hallintokäytänteiden muuttumiseen. Esimerkiksi monissa yliopistoissa sisäinen tiedottaminen tapahtuu nykyisin pääasiassa sähköpostitse.

Sähköpostia määrittelee Baronin mukaan siis erityisesti sen luonne yksityisesti toteutettavana viestintänä. Tästä seuraa — ja on seurannut — erilaisia asioita. Ensimmäkin puhelimesta poiketen voidaan hel-

pommin valikoida, mihin viesteihin vastataan ja mihin ei. Toiseksi sähköpostiviestit pyrkivät olemaan kielellisesti taloudellisia ja keskittyvät asioiden hoitamiseen ilman tyylyttelyä ja täytepuhunutta. Kolmanneksi tervehdyskonventiot muuttuvat epämuodollisemmiksi (s. 238). Omat kokemukseksi suomenkielisistä yhteyksistä vahvistavat tätä havaintoa. Moni kirjoittaa sähköpostiviestinsä ilman alku- tai lopputervehdyksiä, suoraan asiaan menen. Yleistä on myös välimerkkien käyttämättä jättäminen ja pienillä kirjaimilla kirjoittaminen. Tässä sähköposti lähestyy tekstiviestejä ja niiden lähettämistä tuttua taloudellisuuteen pyrkimistä.

Olen tässä käsitellyt Baronin teosta yleisesti. Se ei minusta onnistu kovin hyvin erittelemään sähköpostin merkitystä kielen muutoksen suhteen. Painotetuimminkin noussee esiin kysymys puhutun ja kirjoitetun kielen välisistä eroista ja siitä, onko koko eronteko edes merkityksellinen. Lyhyessä viimeisessä luvussa (luku 9) Baron kokoaa yhteen niitä piirteitä, joita tutkimalla voitaisiin havainnollistaa niitä muutoksia, joita sähköpostin vaikutuksesta kielessä mahdollisesti tapahtuu. Tässä hän näkee sähköpostin ensisijaisesti kontaktijärjestelmänä, kontaktikielen kaltaisena, jolla voi olla pidginin, kreolin tai kaksikielisyyden ominaisuuksia.

Kokoavassa päätösluvussa Baron kysyy uudelleen, onko merkitystä sillä, jos kirjoitetun kielen ja epämuodollisen puheen muodot entisestään sekoittuvat, ja toteaa kieliteknologioiden ja opetusmenetelmien kehittymisen tekevän kirjoituksen ja puheen rajojen sekoittamisen helpoksi. Hän päättää vetoamalla lukijaan, siihen, olemmeko tarpeeksi motivoituneita olemaan sekoittamatta kirjoitusta ja puhetta (s. 269). Oma sähköpostilaatikkoon päivittäin tyhjentäessä voi todeta, että toisilla tällaista mielenkiintoa on, toisilla taas ei. Ja tämä-

kin kiinnostus vaihtelee saman lähettäjän eri viesteissä. Jään odottamaan tutkimustuloksia sähköpostin vaikutuksesta kielen muuttumiseen, siihen asti sähköpostitan muutosta pelkäämättä. ■

JOEL KUORTTI
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
PL 607
33014 Tampereen yliopisto
Sähköposti: *joel.kuortti@uta.fi*

RUOTSALAINEN NÄKÖKULMA KOTISIVUJEN TEKSTEIHIN

Anna-Malin Karlsson *Skriftbruk i förändring. En semiotisk studie av den personliga hemsidan.* Acta Universitatis Stockholmiensis, Stockholm studies in Scandinavian philology, New series 25. Stockholm: Almqvist & Wiksell 2002. 192 s. ISBN 91-22-01956-1.

Internet ja kaikki sen eri sovellukset, kuten sähköposti, chat ja www-sivut, on ilmiö, joka on viime vuosina ehkä kaikkein eniten vaikuttanut kielenkäyttöön. Aiheesta on kirjoitettu joitain kirjoja (esim. Crystal 2001), mutta ne ovat jääneet varsin epä-tieteelliseksi jutusteluksi. Hypertekstistä, yhdestä Internetin erityisominaisuudesta, on kirjoitettu jonkin verran, mutta lähinnä kirjallisuudentutkimuksen näkökulmasta. Varsinaisista www-sivuista, niiden koostumuksesta ja kielestä sen sijaan on vielä hyvin vähän kielitieteellistä tutkimusta.

Anna-Malin Karlsson väitteli tohtoriksi maaliskuussa 2002 Tukholman yliopiston pohjoismaisten kielten laitoksessa aiheenaan henkilökohtaiset kotisivut. Hänen väitöskirjansa on kielitieteen alueella siis eräänlaista pioneerityötä. Erityistä Karlssonin tutkimuksessa on se, että hän ei lähesty kotisivuja tietotekniikan tai hypertekstin näkökulmasta, vaan kirjoittamisen käytäntöjen ja kulttuurin näkökulmasta.

Karlssonin teoriatausta on Hallidayn systeemis-funktionaalisessa kieliopissa, kuten niin monilla muillakin tekstintutkijoilla. Hän viittaa usein myös skandinaaviseen tekstintutkimukseen (esim. Ledin, Åm Vatn), joka suomalaisille kielentutkijoille voi olla hieman vieraampaa. Kuvien ja

muun visuaalisen materiaalin analyysissä hän tukeutuu paljolti Kressin ja van Leeuwenin teorioihin, jotka nekin omalta osaltaan perustuvat Hallidayn ajatteluun.

Karlssonin tutkimuskohteena on yksityishenkilöiden henkilökohtaiset www-kotisivut. Pääasiallisena aineistona hänellä on 26 ruotsalaisen kotisivut vuodelta 1998. Aineiston analyysin lisäksi Karlsson on myös haastatellut näiden sivujen tekijöitä. Varsinainen tutkimus koostuu useasta eri osiosta, joissa kotisivuja lähestytään eri näkökulmista. Tutkimuksen eri osat on esitelty erillisissä väliraporteissa (Karlsson 1999, 2000 ja 2001).

Tutkimuksen teoriaosiossa Karlsson pohtii muun muassa käsitteitä *sivu*, *teksti* ja *semioottinen tila*. Keskeinen yksittäinen kokonaisuus kotisivuilla on yksi *sivu* eli www-selaimen tietokoneen ruudulla kerralla näyttämä kokonaisuus. Sivun on siis ennen kaikkea tekninen tai materiaallinen kokonaisuus, kun taas *teksti* on pikemminkin kommunikatiivinen yksikkö. Näiden kahden erottamiseksi toisistaan Karlsson käyttää termiä *semioottinen tila* (ruots. *semiotisk rum*). Semioottinen tila on materiaallinen yksikkö, joka luo tekstile ulkoisen kehyyksen. Semioottisen tilan ja tekstin suhde on konventionaalistunut siten, että luki-